

STYLISTIC AND PRAGMATIC VALUES OF PHRASEOLOGICAL SYNONIMS IN ROMANIAN LITERATURE

Ana Maria Birtalan

Assist. Prof., PhD, Ecological University of Bucharest

Abstract: In the present paper we intend to analyse and illustrate the stylistic value of the phraseological expressions, their metaphorical connotation, focusing on the implicit expressive nature of some phraseological units as illustrated in different extracts from literary works. My attempt is to give a short account of some examples of stylistical analysis of phraseological units that show an impressive potential of variants which enable us to render the stylistical value of different concepts in a more refined, precise and colourful way. The examples proposed here come from some representative literary works that bulk with expressive idioms and phraseological units helping us better illustrate the stylistical value of each of them.

Keywords: phraseological synonymy, style, implicature, pragmatic value, connotation

Referindu-ne la fenomenul sinonimiei în general, îl vom cita pe cercetătorul român Onufrie Vințeler, care, studiind cu profunzime această problemă, conchide precizând că „majoritatea definițiilor pleacă de la ideea că sinonimia este o echivalență de sens aproximativă între cuvinte care se pot substitui reciproc. (1, pag.5).

În vorbire, ca și în limba scrisă, sinonimele sunt, în mod sigur, suportul principal, sursa imperioasă a varierii limbii, a pregnanței acesteia. „Intocmai ca în limba vorbită, susține G. Tohăneanu, unde acumularea sinonimelor corespunde unei intenții persuasive- scriitorii urmăresc adesea să sporească prin sinonime *încărcătura afectivă a comunicării*”(2, pag 41).

Această afirmație poate fi, evident, raportată și la sinonimia frazeologică, întrucât și aceasta este un tărâm necesar al relevanței limbii. Ca și sinonimia lexicală, sinonimia frazeologică realizează, prin selecție, modele de exprimare elevată și precisă, care reflectă perspicacitatea, intuiția și discernământul autorului. G. Tohăneanu afirmă că „valențele sinonimice ale limbii sunt, așadar trecute în revistă și eliminate una câte una, până când scriitorul întâlnește singurul cuvânt, *expresia unică a gândirii sale*”(2, pag 12).

Frazeologismele sinonime sunt folosite preponderent în literatura artistică, unde este nevoie de mai multă variere și eleganță în exprimare. Ele alimentează permanent forța de sugestie și evocare artistică prin numeroasele variante puse la dispoziția scriitorului și prin expresivitatea vialbilă a acestora.

Din punct de vedere stilistic, este mai important să se stabilească nu atât apropierea semantică, cât micile deosebiri de sens, care nuanțează mai multe aspecte ale exprimării: contextul, tipul personajului, predispoziția și tonalitatea acestuia, momentul desfășurării acțiunii. Iată două exemple de două frazeologisme sinonime (**a-l ajunge zilele; a fi vechi de zile**) care relevă o oarecare gradăție și n-ar putea fi folosite unul în locul altuia, întrucât ar fi detriorată substanța firească a construcției verbale, nuanțele stilistice abia sesizabile, dar esențiale în dezvoltarea conceptului autoricesc.

1. “Cu sfetnici vechi de zile mă-ntâmpinaşi în cale”. (Mihai Eminescu, *Glosă*)

2. „, Spune crainicului viteaz, din parte-mi, că e băţan că l-au ajuns zilele”. (B. Delavrancea, *Apus de Soare*)”

Aceste exemple folosesc frazeologisme care, deşi apropiate semantic, au mici diferenţieri care ţin mai mult de specificul fiecărui moment. În primul caz sensul este unul în care etatea înseamnă acumulare de înţelepciune, admirată şi respectată de autor, în timp ce al doilea caz, deşi se păstrează gradul de respect acordat acelu crainic în vârstă, implică în acelaşi timp şi necesitatea de a fi schimbat cu un crainic mai tânăr, capabil să împlinească poruncile domnitorului. Astfel, alegând din şirul sinonimic frazeologismul adecvat, autorul nu numai că respectă o logică a lucrurilor, dar şi obţine precizie şi pregnanţă în exprimarea sensului dorit.

O altă particularitate stilistică a sinonimiei frazeologice în genul dramatic este reliefaarea unei anumite valori în conţinutul lucrării, a unor conotaţii emotive: tulburarea, uimirea, revolta, ironia, furia, sobrietatea, sarcasmul, gelozia, etc.

Vom lua drept exemplu şirul sinonimic al frazeologismului **a bea pâna-i trosnesc urechile**, întâlnit în două opere, accentuând diverse note afective.

În primul exemplu, se întrevade o notă de reproş şi compătimire faţă de eroul căzut în patima beţiei, autorul adăugând şi un alt frazeologism cu un grad superlativ pentru a întări ideea:

“Căzuse în patima beţiei şi bea şi cămăsa de pe el” (Fanus Neagu, *Ingerul a strigat*, pag. 33)

În al doilea exemplu, se simte o notă de complicitate prietenească, autorul iertându-şi într-un fel personajul, subliniindu-se ideea de întâmplare, de experimentare, spre desebire de primul exemplu când ideea de reitarare a prostului obicei este evidentă

“A dat cu paharul prietenul nostru până s-a îmbăţat”. (Anton Pan, *Povestea Vorbei*, pag. 4).

De multe ori sinonimele frazeologice sunt utilizate pentru a accentua unele emoţii, trăiri de moment ale personajelor sau pentru a se pune de acord cu o părere, un gând al interlocutorului.

“Slujitorul: Aşa stiu şi eud-apoi vezi, cucoană, **că trebuie să trecem la catastiful barierei**.

Chiriţa: **Să mă treci la catastif** pe mine?... da ce sînt eu să **ma treci la izvod?**Auzi vorbă”. (V. Alecsandri, *Coana Chiriţa în Iaşi*, volV, pag. 282).

Aici utilizarea a două expresii cu acelaşi înţeles relevă o profundă indignare a personajului, marcată de trufie şi animozitate. Aceaşi fervoare, doar că a enuziasmului, o sesizăm şi în pasajul ce urmează prin punerea în gura personajelor a două frazeologisme sinonime, în care al doilea este condiţionat de primul, semnificând încântarea, bucuria.

“Millo.... Ce-aţi zice dac-aţ închipui eu un plan care să realizeze dorinţa d-voastre?

Luxiţa: Ah!

Ciupici: **Te-am ridica în nouri!**

Serviescu: **Ba chiar în cer, pot zice!”**

(Vasile Alecsandri, *Miloe directorul sau mnaia Posturilor*, pag 635).

În unele cazuri, pentru a camufla un sentiment, o emoție care ar putea răzbate, personajul utilizează voit acest limbaj colorat, repetând prin diverse variante, aceleași înțeleșuri, lăsând să se întrevadă o nepăsare, o atitudine nonșalantă față de cele spuse:

“Mitică: Și pe urmă **a început să mă ia la vale.**

Directorul: Serios?

Mitică: Dar i-am trimis și eu vreo două...

Directorul: Nu te-ai lăsatBun! Bravo! Și ce i-ai spus?

Mitică: Mă întreba așa, **luîndu-mă peste picior**, ce părere am eu despre femeile care-ți roșesc buzele?”

(C. Pertrescu, *Mitică Popescu*, pag 315).

În dialogul dramatic, sinonimele aceluiași frazeologism apar în gura diferitelor personaje spre a preciza un gând sau a face mai sugestiv un gest, a dezvălui aspecte semnificative într-o acțiune sau o altă finalitate, a contura tipul, a individualiza unele personaje.

“Izabela: În primele trei zile, pedepsitul se simte dezorientat. Cică, e ca și cum, **ți-ai fi pierdut busola**, pe marea învolburată a vieții. Altă cadână: **Creanga de sub picior**”

(Marin Sorescu, *Răceala*, pag 383)

Precizarea făcută în replica cadânei este cu atât mai sugestivă cu cât aflăm în macrocontext, adevăratul motiv al pierderii busolei- castrarea bărbaților ce nu conveneau sultanului.

În relații de sinonimie pot fi un frazeologism și un cuvânt sau o îmbinare liberă de cuvinte, care, în dialog, uneori, apar cu valoare de precizare, alteori pentru a spori expresivitatea, și a înviora discuția.

“Nicu: Pre legea mea! Nu căuta că-s rușinos dinaintea oamenilor...îs tare cu duh când sînt singur sau cu altul.... Și mai ales cu alta.

Leonil: Atunci, ești obraznic?

Nicu: Poroncă?

Leonil: Vreau să zic că atunci **îți arăți arama?**

Nicu: Dar, atunci **mă dizvelesc!**

(V. Alecsandri, *Piatra din Casă*).

Valori stilistice multiple pot fi obținute și la utilizarea a două sau trei sinonime frazeologice în același context. Astfel se poate intensifica starea afectivă a personajelor sau pot fi dezvăluite unele subtilități psihice în situații de tensiune sau temperanță

“ Își lăsase capul pe umăr și adormi cât ai zice pește, uite așa, cât ai bate din palme” (Zaharia Stancu , *Desculț*, pag 495).

Autorul accentuează, prin folosirea celor două frazeologisme, unul după altul, ideea de rapiditate, de executare aproape spontană a acțiunii. Sensul, precum și structura acestor expresii sunt aproape identice, de aceea ele sunt percepute mai mult ca o repetiție semantică și nu ca sinonime ale lui.

În alt exemplu, însă, frazeologisme au structură absolut diferită, dar cu semnificații foarte apropiate.

“ Chirița: Brustur și Cociurlă!.... Scăpătații ceia?... niște răzăși!.... Nu și-I greu să vorbești, frate?

Bîrzoii: Ian tacă-ți gura cu fleacuri de-aiste... auzi cuvinte?...Scăpătați...răzăși! Dar noi ce suntem? **Împărați cu stea-n frunte ? ...scoborâți cu hîrzobu din cer?**

(Vasile Alecsandri, *Chirița in Iași*, pag 235).

Indignarea consternată a personajului reflectă în cele două expresii frazeologice sinonime alăturate, e cu atât mai înfocată și mai malițioasă cu cât sesizăm aici și intonația, atitudinea persiflantă a autorului însuși, înfiera astfel vanitatea adusă la rang de noblețe. Uneori frazeologismele sinonime alăturate relevă diverse nuanțe ale manifestării psihicului, cum ar fi superioritatea personajului prin situația favorabilă și care s-ar vrea de temut:

“Radu: Sunt musafirul sultanului

Pânzaru: Iete-mă! ...Și ai noștri ce zic?

Radu: Ce să zică? **Tac chitic. Tac mâlc!**”

(Marin Sorescu, *Răceala*, pag 362).

Alteori, alăturarea sinonimelor frazeologice se face cu scopul de a întări, a preciza o constatare:

“ Dacă ajungi cu cuțitul la os si petreci ca câinele în car , traiești ca vermele la rădăcina hreanului” (C Negruzzi, pag 77).

Alăturarea sinonimelor frazeologice mai poate reda o tensiune, un zbucium interior:

“ Horia: Mie să-mi fie rușine?

Jeanette: Ție, firește. Pentru că, după ce **m-ai dus de nas** ca pe o proastă și **m-ai tot purtat cu vorba....**

Horia: **Ce dus de nas, bre, care vorbă?**

Un model original întâlnim în alăturarea a două frazeologisme sinonime din stiluri diferite (stilul livresc și oral), care, prin discrepanțele expresive provocatoare, realizează o alură nouă, remarcabilă în conținutul operei literare.

“ Călin: Cum i-o dăm, măi tovarășe dragă, când **zarurile au și fost aruncate, oalele au și fost puse la foc....**”

(I. Druță, *Frumos și Sfânt*, pag, 251).

O situație aparte este redată prin întrepătrunderea unor sinonime frazeologice, adică prin intercalarea unei expresii în structura alteia. O atare turnură vădește manifestarea simultană a mai multe sentimente copleșitoare, în cazul dat, a indignării contrariate, îmbinate cu un amestec de exasperare și deziluzie:

“ Mihu: Oastea nu mai este, măria ta, a plecat la vatră, s-a risipit.

Rareș: S-a risipit? Vrei să spui că 25 mii de soldați **s-au risipit, așa, cât ai bate din palme, ca fumul**”

(H. Lovinescu, *Petru Rareș sau Înșlociitorul*, pag 38).

În concluzie putem afirma ca sinonimia frazeologică este o sursă demnă de atenția scriitorilor și a cercetătorilor, căci dispune de un potențial impresionant de variante ce fac exprimarea mai suculentă, mai rafinată mai precisă.

BIBLIOGRAPHY

1. Onufrie Vințeler, “*Probleme de Sinonimie*”- București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.
2. G. Tohăneanu, “*Dincolo de Cuvânt. Sudii de Stilistică și Versificați*”, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976.
3. V Marin, “ *Procedee Stilistico-artistice de Utilizare a Expresiilor Frazeologice,/ Nistru, 1999, nr 9.*
4. Șt. Munteanu, “*Expresivitate și Context,/ Omagiu lui Al Rosetti- București.* Editura Academiei, 1985.

5. O. Balanescu, *Texte si pre- Texte- introducere in pragmatic*, editura Ariadna'98, Bucuresti, 2011.